

Sisällys

Esipuhe 11

Erikoismerkit, lyhenteet ja merkintätavat 13

Osa 1 Kirjan ja sen teoriataustan esittely

1. JOHDANTO 17
2. KIELENKÄYTÖN MONINAISUUS JA KIRJAN ESIMERKISTÖ 24
3. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT 29
 - 3.1 Kielioppi ja tämän kirjan ala ja ote 29
 - 3.2 Kielisysteemistö ja merkitysten tuottaminen 34
 - 3.3 Kielen metafunktiot 40

Osa 2 Lauseopillisen analyysin lähtökohdat

4. ANALYYSIN PERUSTEET 51
 - 4.1 Perustyytit ja risteymät 51
 - 4.2 Argumentointi 55
 - 4.3 Lausemerkitykset 60
5. SANALUOKISTA 65
 - 5.1 Nominitt 66
 - 5.2 Verbit 73
 - 5.3 Partikkelit (osittain taipuvat ja taipumattomat sanat) 79
 - 5.4 Kohti lauseoppia 83
6. LAUSEOPIN YKSIKÖT 84
 - 6.1 Lauseen yksiköt koostumissuhteessa 84
 - 6.2 Erilaisia lauseita 91
 - 6.3 Lauseketytytit 95
 - 6.4 Interpersoonaiset ja tekstuaaliset lausekkeet 102
 - 6.5 Lauseen analyysin ulkopuolelle jäävät lauseen osat 104
 - 6.6 Puheen ja kirjoituksen yksiköt 104

Osa 3 Perinteinen lauseenjäsennys

7. NOMINAALISET LAUSEENJÄSENET: YLEISKUVA JA PERUSKÄSITTEET 111
 - 7.1 Yleiskuva lauseenjäsenistä 111
 - 7.2 Kieliopilliset vs adverbiaalinen sijat 114
 - 7.3 Tarkoitteiden jaottomuus ja jaollisuus 116
8. SUBJEKTI 121
 - 8.1 Perussubjekti (p-subjekti) 121
 - 8.2 Genetiivisubjekti (g-subjekti) 125
 - 8.3 Eksistentiaalilauseen subjekti (e-subjekti) 132
 - 8.4 Infinitiivisubjekti ja referatiivinen lauseenvastike subjektina 144
 - 8.5 Lausesubjekti 145
 - 8.6 Yhteenveto eri subjekteista 148
 - 8.7 Subjektittomat lausetyypit 149
9. OBJEKTI 154
 - 9.1 Toiminnan kohteena tai tuloksena oleva NP-objekti 155
 - 9.2 Muut NP-objektit 162
 - 9.3 InfP ja lauseenvastike objektina 168
 - 9.4 Lauseobjekti 172
10. PREDIKATIIVI 174
 - 10.1 Luokituspredikatiivi 175
 - 10.2 Kongruenssivaihtelut luokituspredikatiivissa 186
 - 10.3 Identiteettipredikatiivi 193
 - 10.4 Muut NP- ja AP-predikatiivit 200
 - 10.4.1 Genetiivimuotoinen predikatiivi 200
 - 10.4.2 Abstraktisubstantiivi predikatiivina 201
 - 10.4.3 Superlatiivinen asenneadjektiivi predikatiivin edussanana 203
 - 10.4.4 Yksilöllinen subjekti ja monikollinen inkluusio-predikatiivi 204
 - 10.4.5 Vertailua ilmaiseva adjektiivi predikatiivina 206
 - 10.4.6 Määrää ja kellonaikaa ilmaisevat predikatiivit 208
 - 10.5 Lausepredikatiivi 209
 - 10.6 Infinitiivi- ja lausesubjektia täydentävä predikatiivi 210
 - 10.7 Subjektittomat predikatiivit 212

- 11. ADVERBIAALI 217
 - 11.1 Predikatiivadverbiaali 218
 - 11.2 Objektinsijainen määrän adverbiaali eli osma 219
- 12. APPOSITIO JA LAUSEEN LISÄYKSET 222
 - 12.1 Appositio 222
 - 12.2 Lauseen lisäys 226
 - 12.2.1 Puhuttelulisäys 226
 - 12.2.2 Muut lisäykset 227
- YHTEENVETO LUVUISTA 6–12 230

Osa 4 Kohti hienojakoisempaa, funktionaalista lauseenjäsennystä

- 13. LAUSEEN TEKSTUAALINEN JÄSENNYS 235
 - 13.1 Teema ja annettuus 235
 - 13.2 Teemana 1. tai 2. persoona 238
 - 13.3 Tekstuaalista jäsennyttä mutkistavat seikat 240
 - 13.3.1 Orientoiva sivuteema 240
 - 13.3.2 Sivuteema ja 1. tai 2. persoona 242
 - 13.3.3 Interpersoonaisen jäsennyksen vaikutus teemaan 243
 - 13.3.4 Teema ja projektio 244
- 14. LAUSEEN INTERPERSEONAINEN JÄSENNYS 249
 - 14.1 Interaktiiviset lausetyypit 250
 - 14.1.1 Peruskäsitteet 250
 - 14.1.2 Lausetyyppien merkitys 251
 - 14.1.3 Interaktiivinen kompleksisuus kieliopillisena metaforana 258
 - 14.1.4 Lausetyypit julkisissa teksteissä 260
 - 14.1.5 Diskurssitoiminto 273
 - 14.2 Polaarisuus ja modaalisuus 276
 - 14.2.1 Modaalisuuden lajeja 278
 - 14.2.2 Modaaliset lausetyypit 285
 - 14.2.3 Muut modaalisuuteen tai sen rajoihin kuuluvat ilmiöt 287

- 15. LAUSE REPRESENTAATIONA 293
 - 15.1 Materiaalinen eli aineellinen lause 300
 - 15.1.1 Transitiiivinen materiaalinen lause 300
 - 15.1.2 Intransitiivinen materiaalinen lause 303
 - 15.1.3 Materiaalinen lause, jossa on TÄSMENNYS 305
 - 15.1.4 Johtimien vaikutus materiaalisiin lauseisiin 307
 - 15.2 Kommunikaatiolause 310
 - 15.3 Mentaalinen lause 315
 - 15.4 Relationaaliset eli suhdelauseet 319
 - 15.4.1 Luokitteleva ja identifioiva yhdistämislause 320
 - 15.4.2 Verbillä ilmaistu suhde 331
 - 15.4.3 Sijaintilause 333
 - 15.4.4 Olotilalause 335
 - 15.5 Muut, suppeakäyttöiset lausetyypit 337
 - 15.5.1 Eksistentiaalilause (e-lause) 337
 - 15.5.2 Kvantifioiva eksistentiaalilause 341
 - 15.5.3 Omistuslause 344
 - 15.5.4 Määritelmä- ja nimeämislauseet 347
 - 15.5.5 Alkuperää tai aihetta ilmaiseva lause 350
 - 15.5.6 Kokijalause 351
 - 15.5.7 Tilalause 354
 - 15.6 Passiivin vaikutus ydinrooleihin 356
 - 15.7 Representatiivinen metafora ja sen tekstuaalinen motivointi 359
- 16. ADVERBIAALIEN MERKITYSTEHTÄVIÄ 366
 - 16.1 Interpersoonaiset adverbiaalit 368
 - 16.2 Representatiiviset adverbiaalit 374
 - 16.3 Tekstuaaliset adverbiaalit eli konnektiivit 397
 - 16.4 Representatiivisten ja interpersoonaisien adverbiaalien kytkeytyvyys 407

Osa 5 Lausetta pienemmät ja laajemmat kokonaisuudet

- 17. LAUSEKKEISTA JA MUISTA LAUSEEN OSISTA TARKEMMIN 411
 - 17.1 Verbilauseke (VP) 411
 - 17.2 Substantiivilauseke (NP) 426
 - 17.3 Adjektiivilauseke (AP) 435

- 17.4 Nominaalinen lauseke (NomP) 446
 - 17.5 Pre-/postpositiolauseke (PP) 446
 - 17.6 Adverbilauseke (AdvP) 448
 - 17.7 Partisiippilauseke (PartisP) 453
 - 17.8 Infinitiivilauseke (InfP) 454
 - 17.9 Lauseenvastike (LV) 456
 - 17.10 *Kuin*-lauseke 458
 - 17.11 Lauseke-, sana- ja morfeemikompleksit 459
18. LAUSEKOMPLEKSIT 464
- 18.1 Perinteinen ja funktionaalinen käsitys lausekomplekseista 465
 - 18.2 Parataksis (rinnastus) ja hypotaksis (adverbiaali-lauseella ilmaistu alistus) 468
 - 18.2.1 Parataksis: syntaktisesti samanarvoiset, rinnasteiset lauseet 469
 - 18.2.2 Hypotaksis: hallitseva lause ja adverbiaalilause 472
 - 18.3 Projektio 480
 - 18.3.1 Suora esitys 483
 - 18.3.2 Epäsuora esitys 487
 - 18.3.3 Sekaesitys: suoran ja epäsuoran esityksen välimuotoja 494
 - 18.3.4 Puhekielen *et(tä)*-konjunktio kirjoituksissa 497
 - 18.4 Lausekkeeseen liittyvä lause 501
 - 18.4.1 Lausekkeeseen liittyvä *että*-, *kuin*- ja interrogatiivi lause 502
 - 18.4.2 Relatiivilause 508
 - 18.5 Lause lauseenjäsenenä ~ lauseenjäsenen tilalla 515
 - 18.5.1 (Se +) *että*-lause ja interrogatiivilause lauseen-jäsenen tilalla 517
 - 18.5.2 Nominaalinen relatiivilause 527
 - 18.5.3 Muut lauseet lausekkeen tilalla 530
 - 18.6 Muut lauseiden väliset suhteet 531
 - 18.6.1 Lauseeseen liittyvä *mikä*-kehyslause 531
 - 18.6.2 Parenteettinen lauselisäys 532
 - 18.7 Tukipronominillinen vs paljas *että*-lause 533
 - 18.7.1 Projektioon liittyvät tukipronominilliset *että*-lauseet 534
 - 18.7.2 Tukipronominilliset ei-projisoidut *että*-lauseet 538
 - 18.7.3 Vaihtelevasti paljaat tai tukipronominilliset *että*-lauseet 541

- 19. TEKSTIN KOHEESIO ELI SIDOKSISUUS 546
 - 19.1 Sidoksisuuden määrittely 546
 - 19.2 Kieliopilliset sidokset 550
 - 19.2.1 Viittaussuhteet tekstissä 550
 - 19.2.2 Tekstuaalinen ellipsi 574
 - 19.2.3 Kytkeä 577
 - 19.2.4 Yleisverbiin pohjautuva lauserakenne 580
 - 19.2.5 Pronominimaiset adjektiivit ja partisiipit 582
 - 19.2.6 Vertailun ilmaukset 582
 - 19.3 Leksikaaliset sidokset 583
 - 19.3.1 Appellatiivistus 584
 - 19.3.2 Tarkoitteen uudelleen luokittelu 585
 - 19.3.3 Samaviitteiset toisiinsa merkityssuhteessa olevat sanat 586
 - 19.3.4 Leksikaalinen toisto 588
 - 19.3.5 Kertaus 590
 - 19.3.6 Pohdintaa sanaston yleisestä vaikutuksesta tekstin sidoksisuuteen 593
 - 19.4 Ensimmäisen, toisen ja nollapersoonan sekä tempuksen toisto 597
 - 19.5 Koheesio, tekstuuri ja koherenssi 599

Lopuksi 606

Liite 1: Nominien taivutus 608

Lähteet 609

Asiahakemisto 631